

References

1. Barabanov O. N., Lebedeva M. M. Globalizacija i obrazovanie v sovremennom mire // Globalizacija: chelovecheskoe izmerenie. – M.: ROSSPJeN, 2002. – S. 54–77.
2. Bila kniga nacional'noi' osviti Ukrai'ni / za red. V. G. Kremenja. – K.: Akad. ped. nauk Ukrai'ni, 2009. – 185 s.
3. Ridings B. Universitet v ruinah / B. Ridings; [per. s angl. A. M. Korbuta]. – M.: Izd. Dom Gos. un-ta – Vysšej shkoly jekonomiki, 2010. – 304 s.
4. Hizhnjak L. Derzhavna osvitnja politika v umovah globalizacii'. Poshuki optimal'noi' modeli / L. Hizhnjak // Derzhavne budivnictvo. – 2007. – №1 (2). – S. 37–43.
5. Chinnammai S. Effects of globalization on education and culture / S. Chinnammai // Materials of the ICDE International Conference. – 2005. – №5. – P.2–6.
6. Freedman G. Unlocking the Global Education Imperative Core Challenges & Critical Responses [Internet-resource] / Educational researches center “Blackboard”. – Mode of access: http://blackboard.com/blackboard/gordon_freedman
7. Hallak J. Education and globalization / J. Hallak // IEP Newsletter. – 1998. – Vol. XVI, No.2. – P.1–6.
8. Marginson S. and Van der Wende M. Globalisation and higher education / S. Marginson and M. Van der Wende. – G.: OECD Press, 2006. – 74 p.
9. Olds K., Robertson S. L. Globalizing Higher Education and Research for the Knowledge Economy / K. Olds, S. L. Robertson. – B.: “Coursera”, 2014. – [URL]: <https://www.coursera.org/course/globalhighered>
10. Robertson Roland. Globalization: Social Theory and Global Culture (Theory, Culture & Society Series) / Roland Robertson // SAGE Publications, 1992. Printed in Great Britain by The Cromwell Press Ltd, Broughton Gifford, Melksham, Wiltshire, – 310 p.
11. Sahlberg P. Teaching and Globalization / P. Sahlberg // Managing Global Transitions. – 2004. – Vol.2 (1). – P.65–83.

Terepishchy S. O., a candidate of philosophical sciences, associate professor, National pedagogical university, is the name of M. P. Drahomanov (Ukraine, Kyiv), som org@ukr.net

Dialectics of regionalization and globalization in contemporary higher education

The peculiarities of the relationship of globalization and regionalization in higher education. Methodological basis of the study determined approach that is based on the principles of objectivity and integrity. In particular, we used: the method of historicism and hermeneutics; dialectical method; the method of system analysis; comparative method. Taking the principle of dialectical unity of integration and localization in modern unification realities, the author reveals the presence of a complex implicit structure of the causes and consequences of the globalization phenomena. Based on studies K.Olds and S.Robertson, the author analyzes the chronological model, which develops the regionalization of higher education. For a clear definition of the educational area, the work carried out a description of one of the most influential associations of subjects of educational services - European educational space.

Keywords: globalization, regionalization, Europeanization, educational space, integration, localization, glocalization.

Тереписчий С. А., кандидат философских наук, доцент, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), som org@ukr.net

Диалектика регионализации и глобализации в сфере современного высшего образования

Рассматриваются особенности взаимоотношения процессов глобализации и регионализации в сфере высшего образования. Методологическая база исследования определяется подходом, который опирается на принципы объективности и целостности. В частности, в работе применены: метод историзма и герменевтики; диалектический метод; метод системного анализа; сравнительный метод. Взяв за принцип диалектического единства интеграции и локализации в современных унификационных реалиях, автор показывает присутствие сложной имплицитной структуры причин и следствий глобализационных явлений. Основываясь на исследованиях К.Олдса и С. Робертсона, автор анализирует хронологические модели, по которым развивается регионализация высшей школы. Для четкого определения понятия образовательный регион, в работе проводится описание одной из наиболее влиятельных ассоциаций субъектов образовательных услуг – Европейского Образовательного Пространства.

Ключевые слова: глобализация, регионализация, европеизация, образовательное пространство, интеграция, локализация, глокализация.

* * *

УДК 37.014:378.1.811

Яковлева О. В.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Київський інститут бізнесу та технологій
(Україна, Київ), elva_rom@inbox.ru

ПЕРЕХІД ДО БАГАТОМОВНОСТІ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглянуто вітчизняну систему вищої освіти під кутом зору її спроможності до реалізації оптимального переходу до багатомовності. Констатується, що ВНЗ – це соціальний інститут, здатний засвоювати корисні новації й модернізуватися в оптимальнішому порівняно з іншими інститутами режимі. Статус української мови у системі освіти законодавчо закріпленій. Обсяг її фактичного використання і престиж перебувають у вищих на більш високому рівні, ніж в інших сферах. ВНЗ готові до того, щоб, узгодивши інтереси держави, освітньої системи, особистості, включитися у національний процес реформатування соціально-комунікативної системи з метою її реальної адаптації до державного статусу української, взявши на себе роль одного з лідерів.

Ключові слова: система вищої освіти, мовна ситуація, мовні практики, одномовність, багатомовність, диглосія, моєрнізація.

Для системи вищої освіти України в тому вигляді, в якому вона існує нині, українсько-російська двомовність, разом з побутовою багатомовністю у різноманітних варіантах виявлення останньої (українсько-російсько-болгарська, українсько-румунсько-російська, українсько-угорсько-словацько-російська тощо), є тими рисами, що їх з повним правом можна кваліфікувати як невід’ємні й навіть, до певної міри, основоположні ознаки ситуації. Не так уже й багато знайдеться нині у національному освітньому просторі осередків, для яких була б більшою мірою притаманна не лише декларативна, а реальна, українська одномовність (включаючи й такий її різновид, як диглосія), ніж та чи інша форма дво- та/або багатомовності.

Характерною рисою українсько-російської та російсько-української двомовності (або диглосії), яка знаходить своє виявлення у форматі власне лінгвістичного підходу до мовної проблематики, мовної ситуації, мовної політики, слід вважати її наявність практично у всіх без винятку формах існування мови, починаючи з літературної (стандартної) і народно-розмовної й закінчуючи діалектами, наріччями, соціолектами та ін. У форматі підходів соціологічного та політичного факт присутності двомовності у різних мовних формах, коли й не втрачає значення, то зводить його до мінімуму.

Дихотомія лінгвістичний-екстралінгвістичний підхід має для нас з огляду на тему статті важливе значення. Останнім часом екстралінгвістичні підходи до лінгвістичної проблематики, як вважає дехто з фахівців, зумовлюють зрушення в її осмисленні не лише в різних гуманітарних дисциплінах та у міждисциплінарних дослідженнях, а й у самій лінгвістиці. Так, скажімо, на думку Р. Фрумкіної, “термін двомовність завжди був нечітким, а сьогодні його значення не тільки розмилося, а й розглядається в ореолі соціальних проблем” [6, с. 165], що призводить до ще більшої плутанини.

Такий стан справ склався у процесі історичного розвитку. В більшості випадків він відповідає наявній мовній ситуації, забезпечуючи випускникам вітчизняних ВНЗ повне узгодження паралельного живання української та російської мов з практичною

діяльністю кожного з них, заснованою на способі поведінки, – й з точки зору “чистої” прагматики як семантики мови у дії міг би бути охарактеризований як такий, що в цілому забезпечує розв’язання відповідних цілей і зумовлених ними завдань.

Якщо скористатися відомим припущенням Л. Вітгенштейна про існування не однієї “мови взагалі” як гомогенного утворення, а мовної сфери як гетерогенної сукупності багатьох “мов”, які обслуговують різноманітні галузі людської діяльності, перебуваючи на себе у кожному конкретному випадку роль головного інструменту функціонування систем комунікації та мовної поведінки різного типу, – можна буде констатувати, що в українському мовному середовищі “мова освіти” відповідає як українському національному варіантові “мови взагалі”, так і всім (або майже всім) окремим “мовам”, починаючи з “мови науки”, “мови політики”, “мови етики”, “мови культури” і закінчуючи “мовою метро” та “мовою ринку” [1, с. 61].

Разом з тим, стан, про який ідеться, відкриває широкий простір для полеміки щодо відповідності нинішнього українського мовного середовища новим історичним реаліям, зокрема, таким, як відновлення України як національної держави та набуття українською мовою статусу державної.

Державний статус мови належить не безпосередньо до власне лінгвістичної проблематики, а до її соціально–політичного та соціально–психологічного контекстів. Філософія мови як такої та філософія державної мови – тобто, мови як соціально–політичного феномену й атрибуту державної політики – це не одне й те саме. Це – дві взаємопов’язані, проте все–таки різні філософії. Відтак, “лінгвістичне” мовне середовище і середовище “політичне” мали б розглядатися під різним кутом зору.

Те саме стосується явища багатомовності: “політична” багатомовність – явище іншого порядку, ніж багатомовність “лінгвістична”. У дискурсі лінгвістичної прагматики мову можна розглядати не як повністю самостійне явище, а як один з аспектів певної людської діяльності. Відтак, вирішальне значення в оцінці якості, ціннісного потенціалу, функціональності певної національної мови як “прагматичного” феномену набувають не лінгвістичні, а зовсім інші параметри та критерії. Зокрема, й такий, як здатність цієї мови забезпечувати систему соціальної діяльності її носіїв в усій повноті, включаючи комунікацію в іно– та інтернаціональному середовищі.

У глобальному світі з притаманним для нього поділом на центр (або центри) та периферію такі мови, як українська, на рівні об’єктивних реалій позбавлені можливості відкрити для тих, для кого вона є рідною, канали для реалізації соціальних функцій, які б можна було вважати універсальними, тобто такими, що діють у всіх без винятку сферах глобалізованої комунікації. Чималу частину такої комунікації етнічним українськомовним українцям доведеться здійснювати не власною, а іншими мовами: англійською як світовою, російською як регіональною та однією зі світових, польською як ще однією регіональною тощо. У майбутньому, судячи по всьому, ця тенденція не

втрачатиме своє значення, а, навпаки, посилюватиметься.

Дискусійним залишається питання щодо того, якою мірою нинішній стан мовної ситуації в Україні спроможний створити середовище, мінімально достатнє для належного функціонування національної системи цінностей у її вербальному вираженні.

Мають, гадаємо, рацію автори вступного тексту до другого видання антології “Націоналізм”, коли стверджують, що “тим, хто твердить, що своя власна мова (мова, що не є спільною з іншими націями) не є обов’язковою ознакою нації і що нація може існувати, не маючи власної мови, цілком виправдано можна відповісти так: дійсно, ця ознака не обов’язкова (бо не існує взагалі обов’язкових, універсальних ознак націй). Але відповісти на питання, чи може існувати якась конкретна нація, коли втратить свою власну мову, не можемо з певністю: може існувати, а може й зникнути. Зникнути вона може внаслідок того, що не виявиться якогось іншого об’єктивного чинника, який міг би відіграти роль втраченої мови; та особливо тому, що втрата мови може призвести до підважування також іншого, важливішого чинника – національної свідомості” [3].

Найбільш правильним за сучасних умов і обставин було б рішення, у рамках якого ВНЗ мали б формувати одночасно, паралельно, у зв’язку одне з іншим як україномовне середовище, так і середовище багатомовне. Перше – у рамках сприяння дальшому просуванню вперед процесу державотворення, тоді як друге – у ході включення до регіональних та європейського освітніх просторів та реалізації стратегії особистого успіху частини студентів, зорієнтованої на продовження освіти, відкриття власної справи або працевлаштування за межами України. Стратегія особистого успіху за сучасних умов і обставин передбачає прагматично, переважно суто функціональне, ставлення до вибору мови для спілкування у різних сферах та ситуаціях (одним з вагомих стимулів для студентської молоді стає в цьому контексті можливість приєднання до загальноєвропейської системи так званої “транскордонної освіти”). На даному етапі розвитку української нації та держави поєднання інтересів усіх та кожного спроможні забезпечити, мабуть, лише вищі навчальні заклади.

З точки зору цілей і завдань державної мовної політики тенденція, про яку йдеться, є однозначно позитивною. Проте саме по собі таке розширення аж ніяк не можна розглядати як самодостатню цінність. Розширення сфери функціонування української мови мало б бути інструментом, засобом підвищення якості освіти, забезпечення якомога повнішої реалізації її соціальної функції, зокрема, під кутом зору тих завдань, які випливають з уже згаданої вище стратегії особистого успіху.

Відтак, ВНЗ мають змогу здійснювати регулювання і коригування мовної сфери з максимальним ступенем адаптації до нових умов і цілей державної мовної політики. Таке регулювання й коригування передбачає на даному етапі чотири рівні: законодавчий (який, окрім усього іншого, потребує не лише ухвалення потрібних законів належної якості, а й їхньої імплементації),

адміністративний (здійснюваний шляхом тих чи інших дозволів та обмежень з боку центральної та місцевої влади), “академічний” (який простежується в системі освіти), “стихийний” (тобто той, що впливає з повсякденної, неусвідомлюваною і неконтрольованою, поведінки людей).

Саме на “академічному” рівні, тобто в системі ВНЗ, можливий за обставин, що склалися нині в Україні, прорив у розв’язанні мовної проблеми.

Для цього, крім усього іншого, потрібне здійснення низки кроків на кожному з інших рівнів. Зокрема, часткової лібералізації “мовного” законодавства, яка б дозволила, зберігаючи певний набір заходів протекціоністського характеру для підтримки й захисту української як державної, створити умови для переходу до безконфліктної багатомовності.

У вирішенні завдання підтримки української мови система вищої освіти може і повинна відіграти важливу роль. ВНЗ мають змогу реально впливати на підвищення обсягу використання української мови й забезпечувати таке підвищення та зростання суспільної престижності через такі цілком конкретні механізми, як: ЗНО або вступний іспит з української мови, викладання більшості дисциплін українською мовою тощо.

Нинішній стан мовної ситуації у системі ВНЗ не можна вважати таким, що повністю відповідає всім вимогам, проте він, як вважає чимало фахівців із цієї проблематики, відрізняється в кращий бік від того, що маємо у національному мовному просторі загалом.

При цьому, щоправда, переформатування мовного простору на користь української мови містить у собі одну серйозну небезпеку: для ВНЗ значно більше значення, ніж для мовної ситуації загалом, має тенденція до зниження рівня й погіршення якості освіти, зумовлена в окремих випадках саме переведенням навчального процесу з ряду дисциплін на українську мову викладання. Отже, увага до мовної проблематики має неодмінно поєднуватися з увагою до проблематики фахової.

Ні в якому разі не можна не враховувати того очевидного факту, що в той час, як здобути непогану за національними мірками освіти виключно українською мовою, в принципі, можливо (хоча й не далеко на за всіма спеціальностями), для здобуття освіти, конкурентної на наднаціональному рівні, української мови недостатньо. До того ж тенденцію до інтернаціоналізації освіти, до формування єдиного європейського освітнього простору можна вважати такою, що остаточно закріпилася в якості провідної.

Для здобуття повноцінної не лише за національними, а й за європейськими мірками, освіти, крім української, конче необхідні ще й інші мови, насамперед, російська та/або англійська. Перша з них – як регіональна, а також мова, за традицією присутня в українському мовному просторі. Друга – як одна зі світових і перша, дійсно, “глобальна” мова, “вторгнення” якої як у цілу низку інших мов в усьому світі, так і мовні ситуації різних країн, визнається нині загальною світовою тенденцією.

За результатами соціологічного дослідження “Барометр очікувань”, проведеного на замовлення Банку Австрії відомими європейськими соціологічними службами (RmPlus, PENTOR, TNC, GFK Group) з метою

визначення “психологічного індикатора” в країнах Центральної, Південно-Східної та Східної Європи, – молоде покоління в цих країнах дивиться у майбутнє з оптимізмом (для України середній показник віри в успішне майбутнє для молоді дуже високий – 60, тоді як решта населення перспектив ані для себе, ані для держави, навпаки, не бачить – середній показник 46).

Перспективи власного розвитку молодь бачить в особистих проєктах так званого self-made типу, обираючи переважно між двома можливостями: або власна справа (за даними компанії Amway, одержаними в рамках глобального проєкту Global Entrepreneurship Week, підприємницький дух притаманний особливо для вікової групи від 14-ти до 29-ти років), або працевлаштування на перше робоче місце у потужній міжнародній компанії, в тому числі й за межами своєї країни.

Зрозуміло, що для реалізації такого роду сподівань і такого типу планів особистого розвитку молодих українців режим українсько-російсько-англійської багатомовності підходить значно більшою мірою, ніж режим одномовності або українсько-російської двомовності, яка мала місце в Україні протягом попереднього історичного періоду.

Не слід запліщувати очі й на такий фактор, як певна периферійність, у чомусь навіть вторинність з огляду як на кількісні параметри, так і на якість україномовного інформаційного дискурсу по відношенню до англо- та російськомовних дискурсів. Це ж саме стосується наукового (в цілому ряді дисциплін), освітнього, культурного, спортивного дискурсів.

Уже давно, мабуть, варто віддати собі звіт у тому, що в українському мовному середовищі вже не перший рік поширений ще й такий мовний феномен, як “комп’ютерно-електронна” квазі-мова на базі англійської термінології відповідного профілю, яка дає змогу тим, хто її опанував та використовує, орієнтуватися у віртуальному світі комп’ютерних систем, Інтернету, електронних розваг, інструкцій до побутової та іншої техніки закордонного виробництва тощо. Перетворити цей сегмент мовного простору на україномовний навряд чи можливо. У цьому, зрештою, немає особливої потреби. До того ж, будь-яка спроба українізації віртуального світу означала б крок назад з точки зору його комунікаційної універсальності та дієвості.

Немає сенсу робити з російської мови іноземну, щоб потім здійснювати у ВНЗ її вивчення як іноземної, а не як “другої”, якою вільно володіє більшість населення України, як це є нині. Мати змогу читати в оригіналі О. Пушкіна, але не робити цього під гаслом боротьби проти “радянської спадщини” або ж читати у посередньому українському перекладі безглуздо. Це – нонсенс, зумовлений або політичними уподобаннями, перенесеними у мовну сферу, або комплексами провінційності та меншовартості. Мають рацію автори французького Інтернет-ресурсу “Affaires-strategiques.info”, коли стверджують, що “...враховуючи історію та географію, Грузія не мала б відмовлятися від мови Пушкіна” як однієї з мов повсякденного вжитку [4]. Україні це твердження стосується такою ж мірою.

Добре володіння російською мовою – не вада і, тим більше, не загроза національним інтересам, а перевага і

додатковий ресурс, який потрібно неодмінно використовувати – у тому числі і для захисту цих інтересів. Часи функціональної редукції російської мови на пострадянському просторі, зумовленої політичними та геополітичними мотивами, відходять у минуле. Навіть у країнах Балтії, відомих своєю рішучістю у здійсненні жорсткої по відношенню до неї державної мовної політики, російська поступово повертається у багатьох сферах життя. В Естонії крупні комерційні банки при прийомі на роботу нових співробітників вимагають від кожного з них обов'язкового володіння російською мовою. Відмовлятися від українсько-російської двомовності, намагатися створити умови для її викорінення нерозумно. Особливо ж нерозумно робити це заради штучної одномовності, можливість досягнення якої є ілюзорною. Тим більше, що дійсною метою зусиль, спрямованих на таке досягнення, є, зрештою, не забезпечення й збереження одномовності, а перехід через ситуативний стан формальної української одномовності до іншої двомовності – українсько-англійської, яка у певних колах вважається перспективнішою.

Сформована внаслідок відносно тривалого історичного розвитку українсько-російська двомовність, наявність якої значною мірою визначає нинішній характер та особливості українського мовного простору, може набувати ознак як активної (обидві мови використовуються приблизно в однаковому або хоча б співвідносному в кількісному відношенні обсязі), так і пасивної (одна мова використовується переважно, інша – спорадично) форми.

Крім того, існує ще й двомовність, що її можна було б кваліфікувати як “комунікативну”. Її виявлення знаходимо у комунікації, у процесі якої кожен з її учасників користується своєю власною мовою – або українською, або російською, – не переходячи на мову співрозмовника. Природна обмеженість мовних засобів, що використовуються у колоквіальному мовленні, призводить до того, що, як україномовний, так і російськомовний суб'єкти при цьому добре або, принаймні, достатньою мірою розуміють один одного. Жодних проблем у вільній, повноцінній комунікації у них не виникає.

Зрештою, в Україні вже багато років спостерігається ще один, украй цікавий і показовий, феномен, який наочно розкриває глибину взаємодії української та російської мов у повсякденному мовленні українців, а також ступінь їхнього – цих двох мов – спільного проникнення у свідомість мовців. Одні й ті самі носії двомовності можуть змінювати мову спілкування один з одним, здійснюючи комунікацію між собою коли українською, коли російською мовами, причому, на підсвідомому рівні, тобто без чітко зрозумілих причин і мотивів такої зміни у кожному конкретному випадку.

Таку нефіксовану, “плаваючу”, двомовність можна розглядати як один з факторів, що їх може бути покладено в основу формування багатомовності нового типу у системі ВНЗ з наступним поширенням її на загальнонаціональний рівень. Носіїв нефіксованої двомовності до речі, варто було б при проведенні соціологічних опитувань та соціолінгвістичних досліджень виділяти в окрему групу, чого наразі не спостерігається.

Мовна ситуація у системі вищої освіти великою мірою визначається не лише діяльністю керівництва ВНЗ та вказівками і рекомендаціями з його боку, а й повсякденною практикою студентів та викладачів, тобто – стихійно. Так само, як діяльність тих чи інших владних структур, різного типу організацій або компаній не здійснюється виключно у відповідності до наперед затверджених “планів та діаграм” (М. Е. Генсон), – мовна поведінка учасників навчального процесу регулюється не лише правилами внутрішнього розпорядку того чи іншого ВНЗ, відчуючи на собі помітний вплив з боку “стихійного” фактору й, зокрема, наявних у цьому ВНЗ та в окремих його підрозділах неформальних груп і угруповань [2, с. 61–62].

Неабияке значення у цьому плані має престиж мови (мов). Можна погодитися з тим, що “найочевиднішою і, мабуть, єдиною “сталого” ознакою престижу функціонування мови є стан білінгвізму” [5, с. 179]. Маючи цілком достатній з огляду на її статус єдиної державної ступінь престижу в західних і частково в центральних областях України, українська втрачає перевагу над російською в цьому відношенні на сході та півдні, а також у частині вишів центрального регіону. Такий стан негативно впливає на процес розширення сфери функціонування української мови, зокрема, й у системі вищої освіти, висуваючи задачу підвищення престижу державної мови в якості одного з найбільш актуальних гуманітарно-політичних завдань сучасного моменту. Додаткових складнощів його успішному розв'язанню шляхом здійснення відповідних заходів, окреслених державною мовною політикою, надає зростання престижності інших іноземних мов, передусім, англійської.

Тут украй важливе значення має поєднання, з одного боку, вимог ВНЗ, з іншого, мовної поведінки особистості, визначеної стратегією особистого успіху. У системі вищої освіти спостерігається суперечність між двома підходами до освіти, до її цілей і завдань: з одного боку, об'єктивно продиктованого зовнішнім середовищем конкурентно-ієрархічного, з іншого, історично сформованого і національно зумовленого ціннісно-орієнтованого.

У ВНЗ об'єктивно закладена бінарна опозиція між інтересами держави (збереження духовності й національної ідентичності, тобто наголос саме на українській мові й виключно на ній) та інтересами особистості (орієнтація на краще працевлаштування без прив'язки до україномовного простору зі зміщенням наголосу на багатомовність). ВНЗ у цій опозиції перебувають, як правило, посередині, опікуючись як першим, так і другим, не маючи змоги відмовитися від чогось одного на користь іншого.

Інтереси держави та інтереси особистості у цьому відношенні можуть співпадати, проте це відбувається не завжди. З нинішніх обставин, наявних у реальному житті, для їхнього оптимального поєднання виникає дедалі більше перешкод суто об'єктивного, матеріального, плану, пов'язаних з тим, що українська держава позбавлена можливості дати випускникам вітчизняних ВНЗ той рівень матеріального забезпечення, який дехто з них здатний отримати в іншому місці.

На зазначену проблему варто подивитися ще й під іншим кутом зору, згадавши про те, що “виробництво” молодих людей з вищою освітою з перспективою їхнього використання виключно всередині країни може обернутися перевиробництвом. За відсутності достатнього потенціалу для забезпечення кожного випускника ВНЗ першим робочим місцем, в умовах дальшого зубожіння основної маси населення збільшення кількості дипломованих фахівців відкриває прямий шлях до нагнітання напруги як у суспільстві загалом, так і в окремих його сегментах. “Освічена бідність” – гостро негативне соціальне явище, здатне спровокувати соціальний вибух, викликати масові заворушення та акції протесту.

Про подолання цієї суперечності без докорінних змін на краще у вітчизняній соціально-економічній сфері, за рахунок виключно важелів з арсеналу системи виховання й примусу, навряд чи реально мріяти ані у коротко-, ані у середньостроковій перспективі. Оскільки ж вона, крім усього іншого, знаходить своє виявлення і на вербальному рівні, про неї варто, гадаю, поміркувати в категоріях лінгвістики та соціолінгвістики з особливим наголосом на створенні умов, необхідних для поширення у системі вищої освіти багатомовності нового типу.

Нині в Україні наявні два різні типи багатомовності. Багатомовність першого типу – це несистемне поєднання різних мов та діалектів у сільській місцевості, де по селах пліч-о-пліч традиційно проживають представники різних національностей і етнічних груп (Одеська область, Закарпаття, Буковина та ін.), переважна більшість з яких до певної міри володіє мовою або діалектом своїх сусідів по селу.

Багатомовність другого типу – це використання різних мов представниками освічених верств населення, тобто тих, хто свідомо вживає для найбільш повного і повноцінного забезпечення власних комунікативних та інших потреб як рідну мову, так і інші, якими вони володіють. У тому числі – російську, англійську тощо.

Йдеться не про відмову від рідної мови заради вимушеного переходу до іншої мови (або інших мов) як мови повсякденного спілкування, освіти, професійної діяльності, а про те, щоб доповнити володіння і використання рідної – української – мови ще однією-двома іншими мовами, здатними забезпечити вищий рівень комунікації й ширші комунікативні можливості носіям української. Наочний приклад того, наскільки такий підхід реальний, прогресивний і бажаний, дає досвід Канади. У цій країні, де англо-французька двомовність законодавчо закріплена на федеральному рівні, свого часу у зв'язку з тим, що українська “колонія” набула досить значної кількості, здійснювалися спроби надання українській статусу третьої офіційної мови. Ця проблема, втім, втратила актуальність через те, що вже друге й третє покоління українських іммігрантів ставало англومовним.

ВНЗ мали б стримувати “першу” багатомовність, стимулюючи натомість багатомовність “другу” як таку, яка є перспективною й найбільшою мірою відповідає тим завданням, які стоять нині перед державою та громадянами у плані модернізації мовної сфери.

Окрім усього іншого, такий розвиток подій обумовлений ще й нагальною потребою модернізації як

української суспільно-політичної моделі, так і моделі національної державності, про яку дедалі більше й активніше говорять вітчизняні фахівці з різних гуманітарних дисциплін. І перша, і друга не лише передбачають функціональну багатомовність, а й конче вимагають її якомога більш швидкого впровадження в життя. Умови для нього створює й з кожним роком усе чіткіше виявлена наявність в Україні ситуації нового міжмовного контакту, в рамки якого включено не дві, як колись, а три – українська, російська, англійська – мови.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. Нариси з лінгвістичної прагматики. Монографія / Ф. Бацевич. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.
2. Генсон М. Е. Керування освітою та організаційна поведінка / М. Е. Генсон [Пер. з англ. Х. Проців]. – Львів: Літопис, 2002. – 384 с.
3. Лісовий В., Проценко О. Націоналізм, нація та національна держава / В. Лісовий, О. Проценко. – У кн.: Націоналізм. Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера: Антологія, 2-е видання (перероблене і доповнене) // Упор.: Проценко О., Лісовий В. – К.: “Смолоскип”, 2006. – С. I–XXIII.
4. Носков С. Лингвистическая революция Саакашвили [Електронний ресурс] / С. Носков. – Режим доступу (станом на 2015 р.): http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/lingvisticheskaja_revolyucija_saak_ashvili_2011-01-26.htm.
5. Сківська В. “Мова – зброя політики” або про мовні проблеми у пострадянській Одесі / В. Сківська // Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації. 2-ге видання. – К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2010. – С. 169–196.
6. Фрумкіна Р. М. Психолінгвістика / Р. М. Фрумкіна. – М.: Академія, 2006. – 233 с.

References

1. Bacevych F. Narysy z lingvistichnoi' pragmatyky. Monografija / F. Bacevych. – L'viv: PAIS, 2010. – 336 s.
2. Genson M. E. Keruvannja osvitoju ta organizacijna povedinka / M. E. Genson [Per. z angl. H. Prociv]. – L'viv: Litopys, 2002. – 384 s.
3. Lisovyy V., Procenko O. Nacionalizm, nacija ta nacional'na derzhava / V. Lisovyy, O. Procenko. – U kn.: Nacionalizm. Teorii' nacji' ta nacionalizmu vid Jogana Fihthe do Ernesta Gelnera: Antologija, 2-e vydannja (pereroblene i dopovnene) // Upor.: Procenko O., Lisovyy V. – K.: “Smoloskyp”, 2006. – S. I–XXIII.
4. Noskov S. Lingvisticheskaja revolucija Saakashvili [Elektronnyj resurs] / S. Noskov. – Rezhym dostupu (stanom na 2015 r.): http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/lingvisticheskaja_revolyucija_saak_ashvili_2011-01-26.htm.
5. Skvirs'ka V. “Mova – zbroja polityky” або pro movni problemy u postradjans'kij Odesi / V. Skvirs'ka // Movna polityka ta movna sytuacija v Ukraїni. Analiz i rekomendacii'. 2-ge vydannja. – K.: Vydavnychyj dim “Kyjevo-Mogyljans'ka akademija”, 2010. – S. 169–196.
6. Frumkina R. M. Psiholingvistika / R. M. Frumkina. – M.: Akademija, 2006. – 233 s.

Yakovleva E. V., candidate of philosophical sciences, docent, docent of Humanities Department, Kiev Institute of Business and Technology (Ukraine, Kiev), elva_rom@inbox.ru

Transit to multilingualism as a trend of higher education in Ukraine

In the article it is revealed the national higher education system from the perspective of its ability to implement the optimal transition to multilingualism. It is noted that the university – a social institution, able to absorb useful innovations and to modernize optimal in the other mode as other institutions. The status of the Ukrainian language in education is the state status. The volume of its actual use and prestige in universities are at a higher level than in other areas. Universities are ready, agreeing interests of the state, education system and individuals, to involve in the process of changing the national socio-communicative system in order to adapt it in proper way to the Ukrainian as a state status language by taking on the role of a leader.

Keywords: higher education, language situation, language practice monolingualism, multilingualism, diglossia upgrading.

Яковлева Е. В., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедр гуманітарних дисциплін, Київський Інститут Бизнеса і Технологій (Україна, Київ), elva_rom@inbox.ru

Переход к многоязычию как тенденция развития высшего образования Украины

Отечественная система высшего образования рассматривается с точки зрения ее способности к реализации оптимального перехода к многоязычию. Констатируется, что вуз – это социальный институт, способный усваивать полезные новации и модернизироваться в более оптимальном по сравнению с другими институтами режиме. Статус украинского языка в системе образования законодательно закреплен. Объем его фактического использования и престиж находятся в вузах на более высоком уровне, чем в других сферах. Вузы готовы к тому, чтобы, согласовав интересы государства, образовательной системы, личности, включиться в национальный процесс реформирования социально-коммуникативной системы с целью ее реальной адаптации к государственному статусу украинского, взяв на себя роль одного из лидеров.

Ключевые слова: система высшего образования, языковая ситуация, языковые практики, одноязычие, многоязычие, диглоссия, модернизация.

УДК

Опанасюк Ю. І.
кандидат економічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ

В умовах інформатизації все більшої популярності набуває дистанційна освіта як особливий процес здобуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти. У дистанційній освіті акцентується увага на синхронних масових онлайн-курсах і розподіленому відкритому спільному навчанні. Це передбачає одночасну колективну участь студентів у заняттях у режимі реального часу. З огляду на це в дистанційній освіті використовуються три основні типи технологій – навчання на підставі паперових і аудіоносіїв, телевізійно-супутникова технологія та Інтернет-навчання, або мережева технологія. Проте під час дистанційного навчання ці технології можуть використовуватися одночасно й у різних пропорціях. Завдяки електронній формі дистанційного навчання забезпечується взаємозв'язок між учасниками навчального процесу не тільки асинхронно, але й синхронно в часі на підставі використання електронних транспортних систем доставки навчальних засобів інформаційних об'єктів, медіа навчальних засобів тощо.

Ключові слова: інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання, електронна форма дистанційного навчання.

Дистанційне навчання є однією з форм здобування освіти, яка практично повністю базується на застосуванні комп'ютерних технологій. Але ці самі технології використовуються й у традиційних формах навчання (денному, вечірньому, заочному). Тому в загальному випадку способи навчання із використанням інформаційно-комунікаційних технологій називають комп'ютерним або електронним навчанням (*Computer Based Training, e-Learning*) [1].

Причини популярності дистанційної освіти в сучасному суспільстві пояснюються наступними фактами: “Сьогодні більше 30 млн. осіб мають достатній рівень, щоб бути зарахованими до вищих навчальних закладів, але отримують відмову через обмежену кількість місць і обмежені фінансові можливості. До 2017 року кількість потенційних студентів, яким буде відмовлено у доступі до ВНЗ, досягне 100 млн. Для того щоб задовольнити такий вражаючий попит, необхідно вже сьогодні щотижня відкривати новий великий університет”, – так коментують ситуацію, яка склалася на ринку освітніх

послуг К. Кессерлі і М. Сміт, керівники освітніх програм Фонду Вільяма і Флори Хьюлетт (США) [2].

Вартість вищої освіти з 80-х років минулого століття збільшилася на 400% [2].

Сучасне виробництво потребує більше освічених людей, ніж років 10 тому. Досвід університетів Західних країн свідчить, що університет уже не прив'язаний до місцевості (новітні університети відмовилися від географічних назв). Крім того, зникає поняття циклічності навчання: вступити в деякі вищі навчальні заклади можна будь-якого дня. Замість факультету тепер є список курсів, необхідних для здобуття кваліфікації, університет стає глобальною організацією, а в центрі безпосереднього освітнього процесу вже не професор, котрий збирає навколо себе аудиторію, а студент, якого обслуговують професори [3].

Отже, під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [4].

У Наказі Міністерства освіти і науки України №466 від 25.04.2013 “Про затвердження Положення про дистанційне навчання” завдання дистанційного навчання визначено як “...забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей” [4].

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників [4].

На відміну від традиційної освіти, у дистанційної освіти відбулося зміщення акцентів – від моделі одностороннього контенту (де зворотній зв'язок студент-викладач не здійснюється) до синхронних масових онлайн-курсів і розподіленого відкритого спільного навчання.

Концепція синхронних масових онлайн-курсів передбачає одночасну колективну участь студентів у заняттях, що проходять у чітко обумовленому тимчасовому інтервалі. Лектори читають матеріал у режимі реального часу, тому всі слухачі повинні бути присутніми онлайн.

Концепція розподіленого відкритого спільного навчання позиціонується як “жіночі курси”, бо ґрунтуються на вивченні внеску жінок у культуру, науку, технології. Дистанційне навчання можна проводити на основі вже наявних або власних курсів,